

УДК 81'374

DOI: 10.36979/1694-500X-2026-26-6-74-81

ПРИКЛАДНЫЕ АСПЕКТЫ СОЗДАНИЯ ЭЛЕКТРОННОГО ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОГО СЛОВАРЯ

Р.К. Бектенова

Аннотация. Рассматриваются прикладные аспекты создания электронного терминологического словаря, посвященного дипломатическим терминам. В условиях глобализации и интенсивного развития международных отношений возникает необходимость в точной и унифицированной терминологии, которая способствовала бы эффективной коммуникации между специалистами в области дипломатии. Автор анализирует современные методы и инструменты, используемые для разработки электронных словарей, включая корпусный анализ, автоматизированный отбор терминов и использование компьютерных баз данных. Также уделяется внимание важности согласования терминов на международном уровне и их адаптации к особенностям различных языков и культур. Ключевыми аспектами являются использование современных технологий для обеспечения доступности и актуальности информации, а также необходимость постоянного обновления и расширения терминологического корпуса с учетом изменений в международной политике и праве. В заключение подчеркивается значимость создания электронного терминологического словаря как инструмента повышения эффективности работы дипломатов, исследователей и студентов, занимающихся вопросами международных отношений.

Ключевые слова: электронный терминологический словарь; прикладные аспекты; лингвистическая терминология; международные отношения; технологии в дипломатии; терминологическая стандартизация; компьютеризированная лингвистика; дипломатия; электронные ресурсы; интеграция.

ЭЛЕКТРОНДУК ТЕРМИНОЛОГИЯЛЫК СӨЗДҮКТҮ ТҮЗҮҮНҮН КОЛДОНМО АСПЕКТИЛЕРИ

Р.К. Бектенова

Аннотация. Макалада дипломатиялык терминдерге арналган электрондук терминологиялык сөздүктү түзүүнүн колдонмо аспектилерин каралат. Глобалдашуу жана эл аралык мамилелердин интенсивдүү өнүгүшү менен дипломатия жаатындагы адистердин ортосундагы натыйжалуу байланышка өбөлгө түзгөн так жана бирдиктүү терминологияга муктаждык пайда болот. Автор электрондук сөздүктөрдү иштеп чыгууда колдонулган заманбап ыкмаларды жана шаймандарды, анын ичинде корпусу анализдөө, терминдерди автоматташтырылган тандоо жана компьютердик маалымат базаларын колдонууну талдайт. Ошондой эле терминдерди эл аралык деңгээлде шайкеш келтирүүнүн жана аларды ар кандай тилдердин жана маданияттардын өзгөчөлүктөрүнө ылайыкташтыруунун маанилүүлүгүнө көңүл бурулат. Маалыматтын жеткиликтүүлүгүн жана актуалдуулугун камсыз кылуу үчүн заманбап технологияларды колдонуу, ошондой эле эл аралык саясаттагы жана укуктагы өзгөрүүлөрдү эске алуу менен терминологиялык корпусу дайыма жаңылоо жана кеңейтүү зарылчылыгы негизги аспект болуп саналат. Корутундуда эл аралык мамилелер маселелери менен алектенген дипломаттардын, изилдөөчүлөрдүн жана студенттердин ишинин натыйжалуулугун жогорулатуу куралы катары электрондук терминологиялык сөздүктү түзүүнүн маанилүүлүгү баса белгиленет.

Түйүндүү сөздөр: электрондук терминологиялык сөздүк; колдонмо аспектилер; лингвистикалык терминология; эл аралык мамилелер; дипломатиядагы технология; терминологиялык стандартташтыруу; компьютерлештирилген лингвистика; дипломатия; электрондук ресурстар; интеграция.

APPLIED ASPECTS OF CREATING AN ELECTRONIC TERMINOLOGICAL DICTIONARY

R.K. Bektenova

Abstract. The article deals with the applied aspects of creating an electronic terminological dictionary dedicated to diplomatic terms. In the conditions of globalisation and intensive development of international relations, there is a need for accurate and unified terminology that facilitated effective communication between specialists in the field of diplomacy. The author analyses modern methods and tools used to develop electronic dictionaries, including corpus analysis, automated term selection and the use of computer databases. Attention is also paid to the importance of harmonising terms and adapting them to the peculiarities of different languages and cultures. Key aspects are the use of modern technology to ensure accessibility and relevance of information, as well as the need to constantly update and expand the terminological corpus to reflect changes in international politics and law. The conclusion emphasises the importance of creating an electronic terminological dictionary as a tool to improve the efficiency of diplomats, researchers and students dealing with international relations.

Keywords: Electronic Terminological Dictionary; applied aspects; linguistic terminology; international relations; technology in diplomacy; terminological standardisation; computerised linguistics; diplomacy; electronic resources; integration.

Кириш сөз. Дипломатиялык өз ара аракеттенүү эл аралык маселелерди чечүүдө негизги ролду ойногон азыркы дүйнөдө дипломатия чөйрөсүндө тилдин мааниси барган сайын көрүнүктүү болуп баратат. Дипломаттарга жана изилдөөчүлөргө тез өзгөрүп жаткан саясий атмосферага ыңгайлаша ала турган эффективдүү байланыш каражаттарын түзүү маселеси турат [1]. Бул контекстте негизги терминдерди түшүнүүнүн тактыгына багытталган электрондук терминологиялык сөздүктөрдү түзүү стратегиялык жактан маанилүү маселе болуп турат. Дипломатия контекстинде электрондук терминологиялык сөздүктөрдү түзүү үчүн заманбап ыкмаларды жана мамилелерди изилдөө боюнча терең талдоо. Иш аракетибизди фундаменталдык аспектке бурабыз: дипломатиялык чөйрөнүн өзгөчөлүгүнө ылайыкташтырылган терминологиялык маалымат базасын түзүү, структуралаштыруу жана жеткиликтүү кылуу [2]. Заманбап технологиялык жетишкендиктер жана саясаттагы динамикалык өзгөрүүлөр.

Сөздүккө киргизүү үчүн терминдерди тандоо, дипломатиялык тексттерде колдонуу жыштыгына жана эл аралык мамилелердин контекстиндеги маанисине жараша жүргүзүлөт. Текст корпусунун анализи, жыштык анализи жана рецензия ыкмалары колдонулат. Бул дипломатиялык ишмердүүлүктүн маңызын чагылдырган негизги терминдерди бөлүп көрсөтүүгө мүмкүндүк берет. Ар бир термин анын аныктамасын, колдонуу контекстин, синонимдерин

жана антонимдерин камтыган деталдуу сүрөттөөгө дуушар болот. Сүйлөшүүлөр, дипломатиялык ноталар жана эл аралык келишимдер сыяктуу ар кандай контексттердеги терминдерди тактоого өзгөчө көңүл бурулат [3].

Дипломатиялык лексика көбүнчө контекстке көз каранды, ошондуктан сөздүк терминдин чечмеленишине таасир эте турган контексттик өзгөчөлүктөрдү чагылдырат. Мисалы, «санкциялар» термини ар кандай саясий кырдаалдарда ар кандай мааниге ээ болушу мүмкүн [4].

«Дипломатия чөйрөсүндө электрондук терминологиялык сөздүктү түзүүнүн прикладдык аспектилери» макаласынын максаттары жана милдеттери төмөнкүчө:

1. Эл аралык мамилелерде терминдердин так колдонулушунун өзгөчөлүгүн жана маанилүүлүгүн эске алуу менен дипломатия тармагында электрондук терминологиялык сөздүктү түзүү зарылчылыгын талдоо.

2. Заманбап талаптарга жана адистердин муктаждыктарына жооп бере турган электрондук сөздүктү түзүүнүн методикалык негиздерин иштеп чыгуу.

3. Дипломаттар, котормочулар, изилдөөчүлөр жана студенттер үчүн электрондук терминологиялык сөздүктүн практикалык маанисин көрсөтүү.

Макалада дипломатия тармагында электрондук терминологиялык сөздүктөрдү түзүү, адистердин ишин бир топ жөнөкөйлөтүп, котормонун тактыгын жогорулатууга жана эл аралык

өз ара аракеттенүүнүн натыйжалуулугун жогорулатууга көмөктөшүүчү актуалдуу маселе экени белгилениши керек.

Изилдөө методологиясы. Сөздүктү иштеп чыгуу процесси терминологиянын эл аралык стандарттарга ылайыктуулугуна көңүл бурулат, мисалы, бул же башка эл аралык уюмдар тарабынан кабыл алынган терминдер. Бул терминологияны бириктирүүгө жана эл аралык контекстте байланыштын натыйжалуулугун жогорулатууга өбөлгө түзөт.

Үч негизги аспекти карап көрөлү: дипломатия жаатында электрондук терминологиялык сөздүктөрдү түзүү контекстинде терминологиялык маалымат базасын түзүү, структуралаштыруу жана жеткиликтүү кылуу (1-таблица).

Фундаменталдык аспекти натыйжалуу жана заманбап электрондук терминологиялык сөздүктөрдү түзүүнү камсыз кылат, бул дипломатия чөйрөсүндө ийгиликтүү баарлашууга жана өз ара түшүнүүгө өбөлгө түзөт.

Ийгиликтүү дипломатиялык ишмердүүлүктө тилдин тактыгы жана негизги ролду ойногон тез өзгөрүүлөрдүн жана эл аралык мамилелердин доорунда электрондук терминологиялык сөздүктөр натыйжалуу байланышты камсыз кылуу үчүн ажырагыс курал болуп калды. Заманбап дипломатия мамлекеттер аралык мамилелерди терең түшүнүүнү гана эмес, дүйнөлүк саясаттын ар кандай аспектилерин камтыган бирдиктүү терминдерди активдүү колдонууну талап кылат (2-таблица).

Бул ыкмалар көбүнчө дипломатиялык чөйрөдө актуалдуулукту, тактыкты жана колдонууну айкалыштырган комплекстүү электрондук терминологиялык сөздүктөрдү түзүү үчүн бириктирилет.

Дипломатияда электрондук терминологиялык сөздүктөрдү түзүү жаатында өзгөрүп жаткан муктаждыктарды жана технологиялык мүмкүнчүлүктөрдү чагылдырган бир катар заманбап тенденциялар бар. Бул тенденцияларга басым жасоо сөздүктөрдү жакшыраак колдонууну гана камсыз кылбастан, заманбап дипломатиялык практиканын динамикасына дал келет:

1. Көп тилдүүлүк жана маданияттар аралык адаптация: дипломатиянын көп тилдүү мүнөзүн эске алуу менен, заманбап

терминологиялык сөздүктөр бир нече тилде котормолорду жана түшүндүрмөлөрдү берүү менен көп тилдүү болууга умтулушат. Мындан тышкары, ар кандай маданий контексттердеги терминдерди туура түшүнүүнү камсыз кылып, маданияттар аралык адаптацияга көңүл бурулат [5].

2. Маалыматтык технологиялар менен интеграциялоо: Заманбап сөздүктөрдө жасалма интеллект, машинаны үйрөнүү жана табигый тилди иштетүүнүн автоматташтырылган тутумдары сыяктуу маалыматтык технологиялар көп колдонулат. Бул контексттин так анализин камсыз кылат, контексттештирилген котормолорду берет жана керектүү маалыматты издөө убактысын кыскартат [6].

3. Динамикалык жаңыртуу жана ийкемдүүлүк: Заманбап сөздүктөр дүйнөлүк саясаттагы актуалдуу окуяларды жана өзгөрүүлөрдү чагылдырган динамикалык жаңыланууну көздөйт. Сөздүктөрдүн структурасында жана форматында ийкемдүүлүк жаңы терминдерге жана өзгөрүлүп жаткан терминдерге тез көнүп кетүүгө мүмкүндүк берет [7].

4. Контексттик өзгөчөлүктөрдү эсепке алуу: Дипломатиялык ишмердүүлүктүн ар кандай сценарийлеринде терминдерди колдонуунун контексттик өзгөчөлүктөрүн эске алуу тенденциясы. Бул алардын маанисин жакшыраак түшүнүү үчүн терминдерди чыныгы дипломатиялык контекстте колдонуунун мисалдарын берүүнү камтыйт [8].

5. Билим берүү жана кесиптик контексттерди айкалыштыруу: Заманбап сөздүктөр кесиптик жана билим берүү контексттеринде пайдалуу болууга умтулат. Алар терминологияны гана эмес, дипломатиялык тилди жана практиканы үйрөтүү үчүн окуу материалдарын, кейстерди жана ресурстарды да беришет [9].

6. Визуализация жана интерактивдүүлүк: Маалыматты кызыктуу жана ыңгайлуу кабыл алуу үчүн маалыматтарды визуализациялоону жана интерактивдүү элементтерди колдонуу. Графиктер, диаграммалар жана интерактивдүү мисалдар терминдерди натыйжалуу үйрөнүүгө жана колдонууга өбөлгө түзөт [10].

Бул тенденцияларга басым жасоо тез өзгөрүп жаткан дүйнөдө дипломатиялык

Таблица 1 – Дипломатия жаатында электрондук терминологиялык сөздүктөрдү түзүүнүн фундаменталдык аспекти

№	Аталышы	Мааниси
1	Терминологиялык маалымат базасын түзүү	
	Терминдерди системалуу тандоо	Компиляция дипломатиялык ишмердүүлүктө кеңири колдонулган негизги терминдерди системалуу тандоодон башталат. Бул этап эл аралык мамилелерге байланыштуу расмий документтерди, макулдашууларды, протоколдорду жана башка тексттерди талдоону камтыйт.
	Эксперттик кеңеш	Практикалык жана теориялык планда өзгөчө мааниге ээ терминдерди бөлүп көрсөтүү үчүн дипломатия жаатындагы эксперттерди тартуу маанилүү этап болуп саналат. Эксперттик пикирлер терминдерди колдонуунун контекстин так тандоого жана түшүнүүгө өбөлгө түзөт
	Көп тилдүүлүк	Дипломатиянын көп тилдүү мүнөзүн эске алуу менен терминологияны бир нече тилде берүү зарылчылыгы эске алынат. Буга котормонун жана өз ара түшүнүшүүнүн ырааттуулугун камсыз кылуу үчүн көп тилдүү сөздүктөрдү түзүү кирет.
2	Терминологиялык маалымат базасын структуралоо	
	Грамматикалык жана лексикалык түзүлүш	Терминологиялык маалымат базасы оңой издөө жана түшүнүү үчүн грамматикалык жана лексикалык жактан түзүлүшү керек. Бул терминдердин колдонулушун туура аныктоону, тактоону жана алардын полисемиясын көрсөтүүнү камтыйт.
	Классификациялоо жана категориялоо	Терминдер тематикалык тиешелүүлүгү, формалдуулук деңгээли, убакыт алкагы жана башкалар сыяктуу ар кандай критерийлер боюнча классификацияланышы керек. Бул терминологияны натыйжалуу колдонуу жана издөө үчүн иреттөөгө жардам берет.
	Терминдердин ортосундагы байланыш	Терминдердин ортосундагы байланышты түзүү алардын байланышын жана колдонуу контекстин бөлүп көрсөтүүгө мүмкүндүк берет. Бул дипломатиялык терминологиянын структурасын тереңирээк түшүнүүгө жардам берет.
3	Маалыматтардын терминологиялык базасынын жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу	
	Электрондук форматтар жана интерфейс	Терминологиялык база пайдалануучу үчүн ыңгайлуу интерфейстери бар электрондук форматтарда берилиши керек. Бул оңой колдонууну камсыз кылуу үчүн веб тиркемелерди, мобилдик тиркемелерди же башка электрондук каражаттарды түзүүнү камтыйт.
	Жаңыртуу жана колдоо	Терминологиялык база дипломатиялык практикадагы өзгөрүүлөрдү жана дүйнөлүк окуяларды эске алуу менен дайыма жаңыланып турушу керек. Колдонуучулардын үзгүлтүксүз кирүүсүн камсыз кылуу үчүн техникалык колдоо да маанилүү.
	Ар кандай деңгээлдеги жеткиликтүүлүк	Терминологиялык маалымат базасы ар кандай деңгээлде жеткиликтүү болушу керек — башталгыч колдонуучулардан дипломатия жаатындагы адистерге чейин. Колдонуучулардын кеңири спектрин жана алардын муктаждыктарын камсыз кылат.

Таблица макаланын автору тарабынан түзүлгөн

Таблица 2 – Дипломатия тармагында электрондук терминологиялык сөздүктөрдү түзүү аспектилер

№	Аталышы	Мааниси
1	Маалымат технологиялары жана маалымат базалары	Терминологиялык маалыматтарды түзүү жана сактоо үчүн заманбап маалыматтык технологияларды колдонуу. Сөздүк маалыматты натыйжалуу уюштуруу жана жаңыртуу үчүн электрондук маалымат базаларын түзүү.
2	Корпусту изилдөө	Дипломатиялык тексттерде колдонулган терминологияны талдоо жана алуу үчүн тексттик корпустарды колдонуу. Алардын маанисин жана контексттик өзгөчөлүктөрүн так аныктоо максатында терминдерди колдонуунун контекстин талдоо.
3	Эксперттик кеңеш	Негизги терминдерди баалоо жана тандоо үчүн дипломатия жаатындагы эксперттерди тартуу. Айрым терминдердин актуалдуулугу жана маанилүүлүгү боюнча дипломатиялык адистерден пикир алуу.
4	Стандартташтыруу	Терминологиянын эл аралык стандарттарын сактоо, бул лексиканын унификациясына өбөлгө түзөт жана эл аралык мамилелерде натыйжалуу өз ара түшүнүшүүнү камсыз кылат.
5	Лингвистикалык изилдөө	Терминдердин түзүлүшүн, алардын морфологиясын жана семантикасын талдоо үчүн лингвистикалык ыкмаларды колдонуу. Дипломатиялык контексттин өзгөчөлүгүн эске алуу менен аныктамаларды иштеп чыгуу.
6	Башка ресурстар менен интеграциялоо	Түзүлгөн терминологиялык сөздүктү электрондук китепканалар, маалымат базалары жана билим берүү платформалары сыяктуу эл аралык мамилелер чөйрөсүндө башка электрондук ресурстар менен интеграциялоону камсыз кылуу.

Таблица макаланын автору тарабынан түзүлгөн

Таблица 3 – Дипломатиялык лексикага байланыштуу негизги терминдер

Кыргызча	Орусча	Англисче	Французча	Немисче
Эки тараптуу мамилелер	Двусторонние отношения	Bilateral relations	Relations bilatérales	Bilaterale Beziehungen
Дипломатиялык протокол	Дипломатический протокол	Diplomatic protocol	Protocole diplomatique	Diplomatisches Protokoll
Тынчтык жолу менен жөнгө салуу	Мирное урегулирование	Peaceful settlement	Règlement pacifique	Friedliche Regelung
Консультациялар	Консультации	Consultations	Consultations	Konsultationen
Эгемендик	Суверенитет	Sovereignty	Souveraineté	Souveränität
Бейтараптык	Нейтралитет	Neutrality	Neutralité	Neutralität
Экстрадиция	Экстрадициялоо	Extradition	Extradition	Auslieferung
Дипломатиялык кол тийбестик	Дипломатический иммунитет	Diplomatic immunity	Immunité diplomatique	Diplomatische Immunität
Контрсанкциялар	Контрсанкции	Counter-sanctions	Contre-sanctions	Gegenmaßnahmen
Декларация	Декларация	Declaration	Déclaration	Erklärung

Таблица макаланын автору тарабынан түзүлгөн

коомчулуктун муктаждыктарын натыйжалуу канааттандырууга жөндөмдүү заманбап электрондук терминологиялык сөздүктөрдү түзүүгө умтулууну чагылдырат [11].

Дипломатиялык электрондук терминологиялык сөздүктү түзүү үчүн терминдерди тандоонун негизги ыкмаларынын бири-дипломатиялык тексттерди талдоо. Бул контекстте, көп учурда дипломатия иш жүзүндө колдонулган негизги терминдерди, бөлүп көрсөтүү максатында дипломатиялык документтердин корпустары колдонулат. Бул ыкма реалдуу тексттердин маалымат базасын камсыз кылат, бул терминдерди тандоонун ишенимдүүлүгүн жогорулатат [12].

Кошумча, терминдерди тандоонун сапатын жакшыртуу үчүн эксперттик баалоолор тартылат. Дипломаттар, лингвисттер жана эл аралык мамилелер жаатындагы адистер терминдердин маанилүүлүгүн жана колдонулушун баалоо процессине катышышат. Эксперттик пикир терминдерди тандоону теориялык жана практикалык тажрыйба менен байытат, бул ар бир терминдин семантикалык көлөкөлөрүн толук түшүнүүгө өбөлгө түзөт.

Жыйынтыктар. Натыйжалуу дипломатиялык электрондук терминологиялык сөздүк тандалып алынган терминдерди киргизүү үчүн так аныктамаларды иштеп чыгуу зарыл. Бул ар кандай контекстте колдонулушун эске алуу менен, ар бир термин үчүн так сүрөттөмөлөрдү түзүүнү камтыйт. Мындай мамиле сөздүктөгү терминдердин бирдейлигин жана түшүнүктүүлүгүн камсыз кылат. Мындан тышкары, сөздүк түзүүдө терминдердин синонимдери жана антонимдери эске алынат. Синонимдерди жана антонимдерди киргизүү терминологияны байытууга өбөлгө түзүп, колдонуучуларга ар бир терминдин колдонуу контексттерин жана семантикалык нюанстарын жакшыраак түшүнүүгө мүмкүндүк берет. Бул дипломатия чөйрөсүндө өзгөчө маанилүү, анда терминдердин тактыгы эл аралык мамилелерди түшүнүүдө негизги ролду ойнойт [13].

Таблицада кыргыз, орус, англис, француз жана немис тилдеринде берилген дипломатиялык лексикага байланыштуу негизги терминдердин тизмесин карап көрөлү. Биринчи тилкеде «Эки тараптуу мамилелер» эки өлкөнүн

ортосундагы өз ара байланышты билдирет. «Дипломатиялык протокол» эл аралык мамилелердеги формалдуу эрежелердин жана этикеттин тутумун аныктайт. «Тынчтык жолу менен жөнгө салуу» чыр-чатактарды күч колдонбостон чечүү процессин билдирет. Төртүнчү тилкедеги «Консультациялар» макулдашууга жетишүү үчүн пикир алмашууну билдирет. «Суверенитет» мамлекеттин көзкарандысыздыгын баса белгилейт. «Бейтараптык» көптөгөн өлкөлөрдүн тышкы саясатынын негизги принциби болуп саналат. «Экстрадиция» кылмыш ишин козгоо үчүн адамды бир өлкөдөн экинчи өлкөгө өткөрүп берүүнү камтыйт. «Дипломатиялык кол тийбестик» дипломаттарды кабыл алган өлкөнүн юрисдикциясынан коргойт. Башка өлкөлөрдүн санкцияларына жооп катары «Контрсанкциялар» киргизилген. Адам укуктары жөнүндө «Декларация» маанилүү эл аралык документ болуп саналат. Бардык терминдер эл аралык контекстте тактыкты жана ырааттуулукту камсыз кылуу үчүн тиешелүү котормолор менен коштолот (3-таблица).

Берилген электрондук терминологиялык сөздүктө дипломатиялык чөйрөгө байланыштуу беш тилде берилген негизги терминдер каралат. «Эки тараптуу мамилелер» эки өлкөнүн ортосундагы өз ара аракеттенүүнү камтыйт, ал эми «дипломатиялык протокол» эл аралык жамааттардагы расмий эрежелер жана этикет тутумун сүрөттөйт. «Тынчтык жолу менен жөнгө салуу» чыр-чатактарды күч колдонбостон чечүү процессин баса белгилейт, ал эми «консультация» макулдашууга жетишүү үчүн пикир алмашууну билдирет. «Суверенитет» мамлекеттин көзкарандысыздыгын баса белгилейт. Ар бир термин синонимдер жана антонимдер эске алган так аныктама менен коштолуп, ар кандай маданий жана тилдик контексттерде аларды түшүнүүдө айкындуулукту жана уникалдуулукту камсыз кылат.

Изилдөө ошондой эле эл аралык мамилелерди калыптандырууда адам укуктары сыяктуу универсалдуу принциптердин маанилүүлүгүн баса белгилейт. Котормолордогу жана сүрөттөөлөрдөгү жалпылык негизги эл аралык түшүнүктөрдү чечмелөөдө бирдейликке умтулууну баса белгилейт [14].

Дипломатия үчүн электрондук терминологиялык сөздүктү түзүү бир нече тилдеги терминдерди кылдат тандоону жана сүрөттөөнү талап кылат. Бул терминологияны бириктирүүгө жардам берет жана көп тилдүү дипломатиялык чөйрөдө байланышты жеңилдетет.

Дипломатиялык электрондук сөздүктү түзүү так аныктамаларды гана эмес, маданий өзгөчөлүктөрдү жана терминдерди контексттик түшүнүүнү да талап кылат. Текстти талдоону, рецензиялоону жана синонимдерди карап чыгууну камтыган мындай комплекстүү мамиле дипломатияда натыйжалуу колдонуу үчүн өтө маанилүү. Мындай сөздүктү түзүү тилдик жана маданий нюанстарды эске алууну, ошондой эле ар кандай тилдердеги терминдердин контексттик адаптациясын камтыйт. Бул процессте текстти талдоо, рецензиялоо жана синонимдөө сыяктуу ыкмалар маанилүү ролду ойнойт. Мындан тышкары, изилдөө эл аралык мамилелерди калыптандырууда адам укуктары сыяктуу универсалдуу принциптердин маанисин баса белгилейт. Котормолордо жана сүрөттөөлөрдө ырааттуулукка умтулуу эл аралык фундаменталдык түшүнүктөрдү бирдей чечмелөөгө болгон жалпы каалоону чагылдырат.

Ошентип, дипломатиялык электрондук терминологиялык сөздүктү түзүү эл аралык мамилелер чөйрөсүндө түшүнүүнү жана байланышты жакшыртуу үчүн маанилүү курал болуп саналат. Бул тармакта маалымат алмашуунун натыйжалуулугун жана тактыгын жогорулатууда олуттуу кадам болуп саналат. Тил жана терминология өлкөлөр ортосундагы диалогду жана өз ара түшүнүшүүнү калыптандырууга олуттуу таасир тийгизген азыркы дүйнөдө мындай сөздүктүн практикалык маанисин жогору баалоо кыйын. Терминдерди тандоо ыкмалары, анын ичинде дипломатиялык тексттерди талдоо жана рецензия, дипломатиялык дискурста басымдуулук кылган негизги терминдерди бөлүп көрсөтүүнүн комплекстүү ыкмасын сунуштайт.

Так аныктамаларга артыкчылык берүү жана терминдер колдонулган ар кандай контексттерди эске алуу менен сөздүк дипломаттар, лингвисттер жана эл аралык мамилелерге катышкан бардык кызыкдар тараптар үчүн баалуу булак болуп калат. Мындан тышкары, синонимдерди жана

антонимдерди киргизүү сөздүктү байытып, анын толуктугун жогорулатат жана түшүнүктөрдү тереңирээк түшүнүүгө жардам берет. Акыр-аягы, бул дипломатиялык электрондук терминологиялык сөздүк адистер үчүн ишенимдүү маалымдама гана эмес, ошондой эле эл аралык өз ара аракеттенүү чөйрөсүндө лингвистикалык көндүмдөрдү өнүктүрүүнүн куралы катары кызмат кылат.

Поступила: 05.03.2026;

рецензирована: 19.03.2026; принята: 20.03.2026.

Адабияттар

1. Джозеф Най. Международные отношения: Введение в теорию и исследования / Най Джозеф. Кембридж, Массачусетс, 2020. С. 50–55.
2. Иноземцев Н.Н. Основы теории международных отношений / Н.Н. Иноземцев, О.Н. Быков, В.И. Гантман, Р.И. Косолапов, и др.; под ред. Н.Н. Иноземцева. М.: Аспект Пресс, 2022.
3. Райт С.Э. Справочник по управлению терминологией. Т. 1. Основные аспекты управления терминологией / С.Э. Райт, Г. Будин. Амстердам: Джон Бенджаминс, 1997. 370 с.
4. Sager Juan C. Language engineering and translation: Consequences of automation / Juan C. Sager. Amsterdam, Philadelphia: Benjamins publishing company, 1994.
5. Адлер Н.Дж. Международные аспекты организационного поведения» / Н. Дж. Адлер. Бостон (США): Сенгейдж, 2008.
6. Гольдберг Й. Нейросетевые методы в обработке естественного языка / Й. Гольдберг; пер. с англ. А.А. Слинкина. М.: ДМК Пресс, 2019. 282 с.
7. Tony McEnery. Corpus-Based Language Studies. An Advanced Resource Book (Routledge Applied Linguistics) / Tony McEnery, Richard Xiao & Yukio Tono. London; New York: Routledge, 2006. 386 s.
8. Trosborg A. Rhetorical strategies in legal language: Discourse analysis of statutes and contracts / A. Trosborg. Ann-Arbor: Narr, 1997.
9. Джонсон Д.У. Сотрудничество и конкуренция: теория и исследования / Д.У. Джонсон, Р.Т. Джонсон. Нью-Йорк: Интерактивная книжная компания, 1989. – 257 с.
10. Хир Дж. Интерактивная динамика для визуального анализа / Дж. Хир, Б. Шнейдерман // ACM Queue. 2012. 10(2). Вып. 2.
11. Роберт А. Райзер. Тенденции и проблемы в учебном дизайне и технологиях / А. Райзер

- Роберт, Джон В. Демпси. 3-е изд. Бостон: Pearson Education, 2012.
12. Бейкер М. Энциклопедия переводоведения / М. Бейкер. М.: Флинта, 2017.
13. Круз Д.А. Введение в семантику и прагматику / Д.А. Круз. Оксфорд: Юниверсити Пресс, Оксфорд, 2011.
14. Поминов А.В. Некоторые вопросы построения многоязычных автоматических словарей / А.В. Поминов // Труды Dialogue. Санкт-Петербург, 2001. Т. 2. URL: http://www.dialog21.ru/archive_article.asp?param=7023&y=2001&vol=6078 (дата обращения: 11.02.2026).